

„Aggteleki expedíció”

Részletek egy 1848-49-es gömöri huszár naplójából

- Dr. Veres László -

A Miskolci Herman Ottó Múzeum történeti adattárában található egy 612 oldalas kézírásos napló, amely **Czékus Ferenc** gömörpanyiti nemzetőr, majd huszár 1848-49-es emlékeit, tetteit örökíti meg.

A napló írója 1828-ban született, a Tornaaljától északnyugatra levő kis településen, Gömörpanyiton. A kismanesi származású, alig húsz éves fiatalember a tornaljai nemzetőrökkel vonult csatába 1848 őszén. Részt vett a dicsőséges pákozdi csatában, majd pedig a magyarok vereségével végződő schwechati ütközetben is. 1849 márciusában állt be a honvédseregbe, vagyis reguláris katona lett. Huszárként szolgált. Rögtön Erdélybe vezényelték, ahol szinte valamennyi jelentős ütközetben harcolt. A fiatal katona nyilvánvalóan az átlagosnál magasabb katonai képességekkel rendelkezett, mert 1849 júniusában Bem testőrségének tagja lett és a legendás hadvezér mellett harcolhatott Piskiné, majd augusztus 9-én Temesvárnál, ahol az erdélyi hadsereg szinte megsemmisült. Czékus Ferenc orosz hadifogságba esett. Néhány hétig a gyulafehérvári várbörtönben raboskodott, majd a cáriak több más katonával együtt szabadon engedték.

Több héten keresztül, főként éjszakánként gyalogolva, a vérszagra éhes oláhok bosszúja elől menekülve végül 1849 szeptember 9-én este látta meg szülőfaluja harangtornyát. Az ifjú katona folyamatosan naplót vezetett és a hétköznapi ember szemszögéből örökítette meg az eseményeket. Írásban fennmaradt munkájával bizonyította azt, hogy a történelem bármennyire patetikus, tragikus, felemelő, vagy szörnyű, de mindenképpen nagyszabású eseményeinek árnyékában nem szűnik meg, nem áll meg a mindennapok élete. A hétköznapi ember ugyanúgy verejtékezve teszi tennivalóját, mint annak előtte csak más formában, legfeljebb a glória melléksugarai érintik meg egy-egy pillanatra.

Czékus Ferenc naplójában 1848-1849 Gömöri eseményei is megjelennek emberi formában, a hétköznapi gondjait, ellentmondásait tükrözve. Ezekből kívánunk a következőkben egyet részletesebben bemutatni, amely „Aggteleki expedíció” címmel szerepel a naplóban.

A dunántúli csatákban harcoló naplóíró katona 1849. november 29-én érkezett haza a schwechati csatavesztést követően. Hősünk nem szívesen tette ezt, mert nagyon lelkesedett hazája felemelő ügyéért és annak vezetőiért, Kossuthért, Görgeyért. A zászlóaljában szolgáló nagybátyja és a rimaszécsi lelkész győzte meg arról, mint írja: ”haza kell térnem, mind á mellett családomat biztosítani á hámár bé következhető veszélytől fiúi kötelességem.” Czékus Ferenc nem sokáig élvezhette a családi tűzhely melegét. 1848. december 11-én, mint minden

gömöri településen, ugyanúgy Gömörpanyiton is dobpergés verte fel a csendet és adták hírül, hogy veszélyben a haza. Hírül adták, hogy december 6-án Schlick altábornagy vezetésével osztrák csapatok törtek Galíciából a Duklai hágón át a Felvidékre. A császáriak december 10-én Kassa mellett Budamérnél vereséget mértek az eléjük vezényelt magyar csapatokra. Felszólítottak minden gömöri nemzetőrt, hogy másnap reggel jelenjenek meg Tornalján, honnan Aggtelekre vonulnak. Ott a „Kőhegy”-en akadályozzák meg Schlick hadseregének továbbvonulását. Ekkor még nem lehetett tudni, hogy az ellenség milyen irányban kíván tovább támadni.

Czékus Ferenc leírja naplójában, hogy „Gyalog, dobszóval haladtunk a faluba ott egy udvarban telepedtünk le, mert minden ház, ól, csűrök tömve voltak néppel, a következő reggel kirukkoltunk, kapitányt választottunk.” Azonban a kapitányválasztás a putnokit kivéve, ahol Serényi gróf lett a kapitány, más járások századainál nem járt sikerrel. A közfelkiáltással megválasztottak betegsége, vagy más okokra hivatkozva a tisztséget elhárították maguktól. Czékus Ferenc tornaljai századának kapitányává egy Szörcsei Gusztáv nevezetű birtokost, főhadnaggyává Kosut Antal szolgabíróvá választották meg. A hadnagy egy kiszolgált katona lett, Cémark János tornaljai vendéglős, aki a nemzetőröket oktatta a haditudományokra. A vezetők elvállalták ugyan a megbízatást, de miután lelkesítő, hazafias beszédet tartottak a kapitány közölte, hogy „mindazonáltal nem mehet hadba, mivel felesége van, s a nép tompa zúgással válaszolt, hogy nekünk is van.” A főhadnagy is azt mondta, hogy ő sem mehet, „mivel kis gazdaságát nem hagyhatja, mire a nép rá mondta, hogy mi sem hagyhatjuk.” Egyedül Cémark János nem emelt kifogást. (A szabadságharc bukása után kivégezték.)

A sikertelen választások után igen rossz hangulat uralkodott a táborban. A nemzetőrök nagy része úgy gondolta, hogyha a náluk okosabbak nem vállalják a kapitányságot, akkor nagyon bizonytalan lehet a harc kimenetele. A sikertelen választások vége az lett, hogy „féktelen dorbézolások mentek véghez egyik századnál úgy, mint a másikonál, egyik hordó bor a másikat követte szakadatlanul.” A kapitányválasztás második napján a jelen levő kormánybiztos, Bónis Lajos (aki segítette Szemerének Orsovánál elrejtetni a magyar koronát és a koronázási jelvényeket) felsorakoztatta a századokat, ő maga pedig lóháton a közepre állván gyönyörű hazafias lelkes beszédet mondott, a többek közt azt is említette, hogy a gyávák kik nyomorúlt élteket a hazáért, ivadékaik jövő boldogságáért feláldozni nem merik, azok a hazától az élelmet és lénungot nem érdemlik.” Ezt követően a kormánybiztos szinte könyörgött a jelenlevőknek, hogy válasszanak kapitányt legalább egy hónapra. Majd két hétre, s végül egy ütközetre. De ezt mély hallgatás követte. Mire a kormánybiztos feltette a kérdést, hogy ki vállalja egyáltalán a harcot. Mire Czékus Ferenc és még négy nemzetőr kiállt a sorból. A kormánybiztos félórai várakozás után érces hangon kiáltotta: „Ötezer ember közül csak öt és magam és segédemmel összesen heten volnánk”. Mire a tömeg

hangosan kiáltotta: "Haza! Haza! Haza akarunk menni! A kormánybiztos nagy haragjában csúnya szavakkal lehordta a gyáva embereket. Takarodjanak is haza Kendtek!" kifejezéssel fejezte be beszédét. Erre a nemzetőrök széteszlottak. Szerencsére Schlick csapatai elkerülték a gömöri vidéket, a Hernád völgyében folytatták előrenyomulásukat, így a gömöri nemzetőrök viselkedése nem járt tragikus következményekkel.

Összességében megállapítható, hogy a gömöri, többségében kismemesekből álló nemzetőrség 1848 szeptemberében tapasztalt lelkesedése, hazafias áldozatvállalási készsége lelkedat. Czékus rezignáltan írja az aggteleki események kapcsán, hogy „Ott láttam a híres, nyegle embereket, kocsmai verekedőket á meghunyászkodással állni, á leköpést tűrni, hogy csepp lelki erő bennük nem volt.” A gömöri nemzetőrség Aggteleken tapasztalt viselkedése is bizonyítja, hogy az önkéntesek nem képviseltek számottevő katonai erőt, s ezért kellett minél nagyobb erőket fordítani a reguláris hadsereg szervezésére.

